
Sabharanjana Shatakam

सुभाऱरुङनशतकम्

Document Information

Text title : sabhAranjanashatakam Neelakantha Dikshita

File name : sabhAranjanashatakam.itx

Category : shiva, nIlakaNThadIkShita, shataka

Location : doc_shiva

Author : Nilakantha Dikshitar

Latest update : March 13, 2022

Send corrections to : sanskrit@cheerful.com

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

March 13, 2022

sanskritdocuments.org

Sabharanjana Shatakam

સભારજનશતકમ્

॥ શ્રીઃ ॥

ષડ્દર્શનીપરિજ્ઞાનમણ્ડિતૈરિવ પણ્ડિતૈઃ ।
સ્તમ્ભૈશ્ચિત્રૈર્વિતાનૈશ્ચ સભા કિમવભાસતે ॥ ૧ ॥

સન્તિ સર્વવિદ્યા મર્ત્યા ન સન્ત્યેકે વિપશ્ચિતઃ ।
અસૂર્યોણેવ લોકેન કિં તેન વિષયેણ નઃ ॥ ૨ ॥

ઉદ્યન્તુ શતમાદિત્યા ઉદ્યન્તુ શતમિન્દવઃ ।
ન વિના વિદુષાં વાક્યૈર્નશ્યત્યાભ્યન્તરં તમઃ ॥ ૩ ॥

બહુભ્યો બહુ બોદ્યવ્યં બહુધા બહુવાસરાન્ ।
બહુકલ્પશતસ્થાયિ લબ્ધં બહુવિધં યશઃ ॥ ૪ ॥

પાષાણાઃ સર્વ એવૈતે પદ્મરાગેષુ કો ગુણઃ ।
પ્રકાશઃ કશ્ચિદત્રાસ્તે પરત્ર સ ન વિદ્યતે ॥ ૫ ॥

જાત્યન્ધા જાતિબધિરા જાતિમૂકાશ્ચ તે જનાઃ ।
સમ્યગારાધિતા યૈર્ન સન્તો વિજ્ઞાનસિન્ધવઃ ॥ ૬ ॥

અપિ માનુષ્યકં લબ્ધ્વા ભવન્તિ જ્ઞાનિનો ન યે ।
પશુતૈવ વરં તેષાં પ્રત્યવાયાપ્રવર્તનાત્ ॥ ૭ ॥

કિં પરોક્ષં કિમધ્યક્ષં કિં લભ્યં કિં નુ દુર્લભમ્ ।
સર્વમૈન્દ્રિયિકં વસ્તુ સર્વે કરગતં સતામ્ ॥ ૮ ॥

સ્થાવરા જડ્ગમા મર્ત્યા બ્રાહ્મણા મુનયઃ સુરાઃ ।
શિવ ઇત્યપ્યમી ભેદાશ્ચિદ્દુલ્કર્ષનિબન્ધનાઃ ॥ ૯ ॥

વિદ્યુજ્જલધરો વૃષ્ટિશ્ચન્દ્રાર્કો સાગરા ઇતિ ।
સર્વમદ્ભુતમજ્ઞાનાં જાનતાં તુ ન કિન્ચન ॥ ૧૦ ॥

તત્ર તત્ર સ્થિતૈર્જ્ઞાનકરણૈરિવ વિગ્રહઃ ।

विद्भूमिः शोभते देशस्तैर्विडीनस्त्वमङ्गलः ॥ ११ ॥

अमलीमसमच्छिद्रमडेयमतिसुन्दरम् ।

अद्वेयमप्रतिग्राह्यमखो ज्ञानं मडाधनम् ॥ १२ ॥

सन्दर्भशक्तिडीनानां शब्दाभ्यासो वृथाश्रमः

मुग्धानि लब्ध्वा पुष्पाणि मुण्डितः किं करिष्यति ॥ १३ ॥

शास्त्रेषु दुर्गोऽप्यर्थः स्वदते कविसूक्तिषु ।

दृश्यं करगतं रत्नं दारुणं कृष्णिमूर्धनि ॥ १४ ॥

आञ्जस्यं व्यवहाराणामार्जवं परमं धियाम् ।

स्वातन्त्र्यमपि तन्त्रेषु सूते काव्यपरिश्रमः ॥ १५ ॥

साहित्यविद्याडीनानां सर्वशास्त्रविदामपि ।

समाजं परिपश्यन्ति समजं बुद्धिशाविनः ॥ १६ ॥

अशिक्षितानां काव्येषु शास्त्राभ्यासो निरर्थकः ।

किमस्त्यनुपनीतस्य वाजपेयादितिर्भ्रमैः ॥ १७ ॥

अन्या विद्भ्रज्ज नैर्डीना मूका कविभिरुज्जिता ।

बधिरा गाराडैर्डीना सभा भवति भूभृताम् ॥ १८ ॥

साहित्यादपि शास्त्राणि विशिष्टानीति चेन्मतिः ।

ततोऽपि वेदाध्ययनं ततोऽपि शिवकीर्तनम् ॥ १९ ॥

सन्त्वश्राः सन्तु मातङ्गाः सन्तु योधाः सडस्रशः ।

नरेन्द्राणां विशेषेण न विना कविना यशः ॥ २० ॥

काणाः कमलपत्राक्षाः कट्याः कल्पशाभिः ।

कातरा विड्मदित्याः कविदृग्गोचरं गताः ॥ २१ ॥

पारदृश्यं वृथादास्यं पञ्चानामेकदारता ।

पाण्डवानामभूत्कीर्त्यै पाराशर्यकवेर्गिरा ॥ २२ ॥

जानाते यत्र यन्द्रार्को जानते यत्र योगिनः ।

जानीते यत्र भर्गोऽपि तज्जानाति कविः स्वयम् ॥ २३ ॥

सर्वासामपि विद्यानां साहित्यं हि कवेः पदम् ।

साधारण्येऽपि यत्रैव सारस्वतपदं भ्रुवम् ॥ २४ ॥

नादातव्यं न दातव्यं न कर्तव्यं य किञ्चन ।
सान्त्वमेकं प्रयोक्तव्यं सर्वे तस्य वशे जगत् ॥ २५ ॥
नामरुपात्मकं विश्वं दृश्यते यद्विदं द्विधा ।
तत्राद्यस्य कविर्वेधा द्वितीयस्य यतुर्मुष्णः ॥ २६ ॥
अग्निष्टोमे किमुञ्च्ये किं किमाज्ये किं रथन्तरे ।
स्तुतिरित्येव वृष्यन्ति सर्वज्ञा अपि देवताः ॥ २७ ॥
न जातिरुपकर्माणि दृश्यन्ते मृदुभाषिणि ।
पक्षिणो मलिनास्तत्र परपुष्टा निर्दशनम् ॥ २८ ॥
अर्थहीनोऽपि मधुरः शब्दो लोकप्रियदुरः ।
वीणावेणुमुद्गुगादीन्यत्रोदाहरणानि नः ॥ २९ ॥
जिघांसन्तोऽपि पशवो रुदन्तोऽपि स्तनन्धयाः ।
ध्नन्तोऽपि शिवो युद्धे वशमायान्ति सान्त्वतः ॥ ३० ॥
दातुः प्रतिग्रहीतुश्च यौ उस्तावुत्तराधरी ।
तयोरप्यौत्तराधर्ये ताभ्यामेवोपपद्यते ॥ ३१ ॥
अमर्त्याः सन्तु मर्त्या वा येतनाः सन्वयेतनाः ।
दानमेव पुरस्कृत्य स्तूयन्ते लुपनैस्त्रिभिः ॥ ३२ ॥
द्वेयद्रव्यमियत्ता वा दानोत्सर्षे न कारणम् ।
किं त्ववच्छेदराहित्यं धनदाभ्युद्योरिव ॥ ३३ ॥
ददातिराददातिश्च द्वावेतौ परमाद्भुतौ ।
ययोः स्वास्थं य दास्थं य लीलामात्रविजृम्भितम् ॥
दोषा अपि गुणायन्ते दातारं समुपाश्रिताः ।
कालिमानं किलालम्ब्य कालमेघ एति स्तुतिः ॥ ३५ ॥
किं दातुरभिलैर्दार्षिः किं लुब्धस्याभिलैर्गुणैः ।
न लोभाद्यधिको दोषो न दानाद्यधिको गुणः ॥ ३६ ॥
अर्थाः साधारणा एव वियुज्यन्ते स्वभावात् ।
ममतां त्यजतां तेषु मउदुत्पद्यते यशः ॥ ३७ ॥
मृतोऽप्यर्थे न मोक्ष्यामि बद्ध्वा नेष्यामि मूर्धनि ।
एति येत्सुदृढो लोभः पात्रे द्येयमशङ्कितम् ॥ ३८ ॥

षष्टिर्देशान्तरे लभ्या शतं दत्त्वात्र नैगमे
पात्रे त्वेकमिडोत्सृज्य परत्रानन्तमाप्यते ॥ ३९ ॥
को दत्ते क ष्वाद्यत्ते स्वाद्यत्ते स्वेन भुज्यते ।
धीमेदमात्रे दातृत्वे क्लिश्यन्ते कृपायाः क्रियत् ॥ ४० ॥
स्वातन्त्र्यं यद्वि योरेषु भोक्तृत्वं यद्वि बन्धुषु ।
निष्कर्षे तु भ्रमः स्वाम्यं तत्त्यक्त्वा लभ्यतां यशः ॥
न धैर्येण विना लक्ष्मीर्न शौर्येण विना जयः ।
न ज्ञानेन विना मोक्षो न दानेन विना यशः ॥ ४२ ॥
स्वकीयान्भुञ्जते मत्स्याः स्वापत्यानि हृष्टाधराः ॥
अलाभलव्यवस्थेयं अविनस्त्वकुतोभयाः ॥ ४३ ॥
गुरुं उत्वा द्विवं याति तृणं छित्वा पतत्यधः ।
अलिनां दुर्बलानां य श्रुतयोऽपि द्विधा स्थिताः ॥ ४४ ॥
अलिनो अलिनः स्निह्यन्त्यअलं तु निगृह्यते ।
दावं दीपयते यज्ञो दीपं व्याहन्ति मारुतः ॥ ४५ ॥
आधका अपि लोडानां अलिनो अिभ्यति स्वयम् ।
सर्वं अलवतां पथ्यं भिषग्भिरभिधीयते ॥ ४६ ॥
शुभप्रारब्धलब्धापि लक्ष्मीः शौर्यविवर्जिता ।
शोडेन दृश्यमानास्ते षडो कुलवधूरिव ॥ ४७ ॥
सर्वत्र लाप्यते शूरो भीरुः सर्वत्र उच्यते ।
पथ्यन्ते डेवला मेषाः पूज्यन्ते युद्धदुर्मदाः ॥ ४८ ॥
भार्यायाः सुन्दरः स्निग्धो वेश्यायाः सुन्दरो धनी ।
श्रीदिव्याः सुन्दरः शूरो भारत्याः सुन्दरः सुधीः ॥ ४९ ॥
न शौर्ये शौर्यमित्येव स्तूयते बुद्धिशास्त्रिभिः ।
किं तु नीत्या समाश्लिष्टं वाग्मित्वमिव मेधया ॥ ५० ॥
शौर्येण लोकसेव्यत्वं शौर्येण क्षितिपालता ।
शौर्येण लभ्यः स्वर्गोऽपि शौर्यं कस्य न साधनम् ॥ ५१ ॥

સમરેષુ નરેન્દ્રાણાં સવનેષુ દ્વિજન્મનામ્ ।
 પ્રતિકર્મસુ નારીણાં શૌર્યં ભવતિ ભૂષણમ્ ॥ ૫૨ ॥
 શૌર્યં તુલ્યે કથં વૃત્તં સ્વામી દાસ ઇતિ દ્વિધા ।
 અન્વયવ્યતિરેકાભ્યાં નીતિરિત્યવધાર્યતામ્ ॥ ૫૩ ॥
 ન જયાય સ્વતઃ શૌર્યં કિં તુ નિત્યોપબુંહિતમ્ ॥
 પ્રયુક્તં હિ જયત્યત્રં પ્રયોક્ત્વા ન સ્વતઃ ક્વચિત્ ॥ ૫૪ ॥
 ઇદમેવ પરં શૌર્યમુપાયૈસ્ત્રિભિરન્વિતમ્ ।
 ઇદમેવ પરં મૌર્યમુપાયૈસ્ત્રિભિરુજ્જિતમ્ ॥ ૫૫ ॥
 પરાક્રમન્તે યુદ્ધેષુ સમમેવોભયે ભટાઃ ।
 વિજયન્તેડપ્યુપાયણા વિજયન્તે તદુજ્જિતાઃ ॥ ૫૬ ॥
 કિં શાસ્ત્રૈર્બહુધાભ્યરતૈઃ કિં ચાતુર્યેણ કિં ધિયા ।
 કિં શૌર્યેણાનિવાર્યેણ લલાટે ચેન્ન લિપ્યતે ॥ ૫૭ ॥
 ઘટમાનાઃ કુટુમ્બેષુ દદતીતિ વિપશ્ચિતઃ ।
 મૂઢેષુ રમતે લક્ષ્મીરહો દિષ્ટસ્ય ચેષ્ટિતમ્ ॥ ૫૮ ॥
 તુલ્યં કર્ષન્તિ પૃથિવીં તુલ્યં શાસ્ત્રાણ્યધીયતે ।
 ઉન્મજ્જન્તિ નિમજ્જન્તિ દેવસ્યૈકસ્ય ચેષ્ટયા ॥ ૫૯ ॥
 લુભ્યન્તિ વિતરન્તોડપિ કુપ્યન્તિ સરલા અપિ ।
 મુહ્યન્તિ મતિમન્તોડપિ ભોક્તુર્ભાગ્યવિપર્યયાત્ ॥ ૬૦ ॥
 અધીયતે વિજાનન્તિ વિરજયન્તિ મુહુર્મુહુઃ ।
 નાત્યન્તાય નિવર્તન્તે નરા વૈષમ્યતો વિધેઃ ॥ ૬૧ ॥
 દોહદૈરાલવાલૈશ્ચ કિચદ્ભક્ષાનુપાસ્મહે ।
 તે તુ કાલં પ્રતીક્ષન્તે કુલપુષ્પસમાગમે ॥ ૬૨ ॥
 કઃ પ્રસૂતે પુરોવાતં કઃ પ્રેરયતિ વારિદમ્ ।
 પ્રાપ્તે તુ શ્રાવણે માસિ ભવત્યેકાર્ણવં જગત્ ॥ ૬૩ ॥
 કાલઃ કરોતિ કાર્યાણિ કાલ એવ વિહન્તિ ચ ।
 કરોમીતિ વિહન્મીતિ મૂર્ખો મુહ્યતિ કેવલમ્ ॥ ૬૪ ॥
 અપિ કાલસ્ય ચઃ કાલઃ સોડપિ કાલમપેક્ષતે ।

कर्तुं जगन्ति तर्तुं वा कालस्तेन जगत्प्रभुः ॥ ६५ ॥

कालः सदागतिरपि स्थायीव परिशेषते ।

यादसमारुतवद्विश्वमधरोत्तरयन्क्षणात् ॥ ६६ ॥

कालश्चालयति प्रायः पण्डिताभ्यामरानपि ।

तं येऽपि कीर्षसि वशे तितिक्षैव मलौषधम् ॥ ६७ ॥

रन्ध्रेषु प्रहसिष्यन्तः कति कामाद्योऽरयः ।

क्षणात्प्रशयति लोकोऽयं क्षमा येन नियच्छति ॥ ६८ ॥

अपकारपरारामाभ्युपकुर्वन्ति साधवः ।

छिन्दन्तमपि वृक्षः स्वच्छायया किं न रक्षति ॥ ६९ ॥

स्रवत्येव सदा ज्ञानं स्रवत्येव सदा तपः ।

छिद्रं छिद्रमनुप्राप्य न चेच्छाद्यति क्षमा ॥ ७० ॥

क्षमां रक्षन्ति ये यत्नात्क्षमां रक्षन्ति ते चिरम् ।

क्षमास्ते निभृता येषु क्षमास्ते सर्वकर्मसु ॥ ७१ ॥

भूर्भाः शमयितुं दुःखं संरभन्ते ततस्ततः ।

क्षमयैव निगृह्णन्ति धीराः संरभन्वर्जिताः ॥ ७२ ॥

आ काव्यादा निशीथाञ्च दुक्ष्यर्थं व्याप्रियामडे ।

न य निर्वृणुमो जातु शान्तास्तु सुभ्रमासते ॥ ७३ ॥

नायस्यन्ति शरीराणि न दैन्यमवबुध्यते ।

सम्भवत्यपि यानन्दः शान्तिमव्यस्यतां सताम् ॥ ७४ ॥

प्रसीदत्यपरिस्थान्ति पयः कलुषितं यथा ।

तथा शान्तमपि स्वान्तं प्रसीदति शनैः शनैः ॥ ७५ ॥

यत्नेन मलता लभ्या दासा द्वित्राः सुभाय नः ।

शान्तस्य कालादृष्टाद्याः शतं भृत्या अवेतनाः ॥ ७६ ॥

अपि मृद्धथा गिरा लभ्यः सदा जागर्त्यतन्द्रितः ।

नास्ति धर्मसमो भृत्यः किञ्चिद्दुक्तस्तु धावति ॥ ७७ ॥

अर्थेनोपाज्यते धर्मो धर्मोपायार्थं उपायते ।

अन्योन्याश्रयणं ल्येतद्दुभयोत्पत्तिसाधनम् ॥ ७८ ॥

विपणिः पुण्यतीर्थानि विडेतारस्त्वडिञ्चनाः ।
 तृणोनाप्यन्ततो धर्मः पर्वसु क्रीयते मडान् ॥ ७९ ॥
 युलुकोदकमात्रेण धान्यमुष्टिव्ययेन य ।
 मरुभूमिषु दृढिक्षे धर्मसस्यं मडाकलम् ॥ ८० ॥
 धर्मो नर्मसभः कामे गुरुस्तत्वोपदेशने ।
 भटः सङ्गररङ्गेषु सखिवोऽर्थसमाजने ॥ ८१ ॥
 भुवि वृक्षा द्रिवि ख्याया भुवि कूपो जलं द्रिवि ।
 भुवि यद्गृह्यते विप्रैर्द्रिवि तद्दीयते सुरैः ॥ ८२ ॥
 कदलीकन्दवद्भर्मो न रोडति भडिर्गतः ।
 छादितस्तु इलं यारु सूते पनसमूलवत् ॥ ८३ ॥
 दुःभेनोपाज्यते धर्मः सुभेन तु विनश्यति ।
 कृच्छ्रलब्धममुं त्रातुं नेश्छन्ति मुनयः सुष्यम् ॥ ८४ ॥
 सम्पाद्यतां वा यत्नेन यद्वा विक्रीयतामयम् ।
 सर्वदा भुज्यतां वाच्यैर्धर्मो भवति नान्यथा ॥ ८५ ॥
 अर्थवन्तः प्रशस्यन्ते निन्दन्ते तद्विनाकृताः ।
 आगमेष्वपि येदेवमद्भुतं किं शरीरिषु ॥ ८६ ॥
 अर्थोऽप्यर्थेन येत्साध्यः का वार्ता धर्मकामयोः ।
 अर्थः सर्वजगन्मूलमनर्थोऽर्थविपर्ययः ॥ ८७ ॥
 कर्म ज्ञानं य मोक्षाय कर्मण्यर्थोऽधिकारिता ।
 अतोऽर्थेनैव कैवल्यं न कैवल्येन लभ्यते ॥ ८८ ॥
 कथमर्थं निषेधन्तु श्रुतयः स्मृतयोऽपि वा ।
 यासामेकं पदमपि न यलत्यर्थतो विना ॥ ८९ ॥
 लक्ष्मीश इति गोविन्दो मेरुधन्वेति शङ्करः ।
 छिरण्यगर्भ इत्येव ब्रह्मापि बहुमन्यते ॥ ९० ॥
 उर्ध्वं गच्छन्ति यं त्यक्त्वा यं गृहीत्वा पतन्त्यधः ।
 तस्य गौरवमर्थस्य तावतैवानुमीयताम् ॥ ९१ ॥
 गृह्णित्वा यद्वि लभ्येत गृह्णित्वा लुप्तयङ्गमा ।
 संसार इति को भारस्तं सारमनुपश्यतः ॥ ९२ ॥

आडत्ये चिनुमः स्वर्गमपवर्गमपि क्मात् ।
 अनुकूले छि दाम्पत्ये प्रतिकूले न डिञ्चन ॥ ८३ ॥
 गृडिणीवृत्तदोषेण गौतमोऽत्यन्तापितः ।
 आतस्थे दुःखविध्वंसं कैवल्यं परमं मुनिः ॥ ८४ ॥
 अपि यत्परमं तत्त्वमर्धेन्दुकृतशेखरम् ।
 तस्यापि तावानानन्दः किमस्मज्जननीं विना ॥ ८५ ॥
 निन्दन्ति य प्रशंसन्ति निगमा यद्गुणश्रमम् ।
 दाम्पत्यसाम्यवैषम्यभेदाद्रेतद्रथवस्थितिः ॥ ८६ ॥
 षण्डियाण्यनुपकलेश्य लभ्यं श्रेयो गुडाश्रमे ।
 अतस्तुर्याश्रमं प्रादुरबाधन्यायबाधितम् ॥ ८७ ॥
 भुज्यते यत्सुषुं धीरैरप्रमत्तैर्गुडाश्रमे ।
 स्वर्गस्तस्याङ्गसम्पूर्तिरपवर्गोऽस्य नित्यता ॥ ८८ ॥
 दृष्टदोषेऽपि गार्डस्थे दूरदर्शितया स्वयम् ।
 गार्डस्थमेव परमं मेने नैयायिको मुनिः ॥ ८९ ॥
 उभ्यावचं जगद्गैःस्थमेकद्वैव निषेधति ।
 प्रविष्टमात्रो नृपतिः प्रपञ्चमिव न श्रुतिः ॥ ९० ॥
 न राजानं विना राज्यं बलवत्स्वपि मन्त्रिषु ।
 प्राणेष्वसत्सु किं देहश्चाण्डवातेन धार्यते ॥ ९०१ ॥
 मातुः किञ्चित्पितुः किञ्चिदाचार्यात्किञ्चिदाप्यते ।
 सम्यग्विनीताच्छास्त्रेषु सर्वं राजस्तु लभ्यते ॥ ९०२ ॥
 यलन्ति सर्वमर्यादाश्चलिते सति पार्थिवे ।
 पर्वता अपि कम्पन्ते प्रसक्ते कम्पने भुवः ॥ ९०३ ॥
 पत्न्या माङ्गल्ययोगेन पत्युरायुः प्रवर्धते ।
 प्रकृतीनां तु भाग्येन पार्थिवः सुभमेधते ॥ ९०४ ॥
 निर्मितं शतकं साग्रं नीलकण्ठेन यज्वना ।
 सभारञ्जनमेतेन साधयन्तु मनीषिणः ॥ ९०५ ॥
 एतं श्रीनीलकण्ठदीक्षितविरचितं सभारञ्जनशतकं सम्पूर्णम् ॥

Proofread by Rajesh Thyagarajan

Sabharanjana Shatakam

pdf was typeset on March 13, 2022

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

